

Ewa Tomaszewska

e_tomaszewska@itd.poznan.pl

Zofia Wawrzyńkiewicz

z_wawrzyńkiewicz@itd.poznan.pl

Anna Gałęcka

a_galecka@itd.poznan.pl

Instytut Technologii Drewna

Działalność Biblioteki Instytutu Technologii Drewna

Streszczenie: W artykule opisano przedsięwzięcia podejmowane przez Bibliotekę Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu. Omówiono zbiory biblioteczne, bazy bibliograficzno-dokumentacyjne rejestrujące materiały dotyczące przemysłu drzewnego, przedstawiono współpracę z innymi bibliotekami naukowymi oraz zaprezentowano wydawane przez instytut czasopismo naukowe. W zakończeniu przedstawiono wyzwania, jakie stoją przed biblioteką, mające na celu realizację oczekiwań czytelników w zakresie cyfryzacji zbiorów.

Słowa kluczowe: biblioteki naukowe, instytuty naukowo-badawcze, zbiory biblioteczne, bazy danych, działalność informacyjna, digitalizacja, Biblioteka Instytutu Technologii Drewna

Wstęp

Biblioteki instytutów badawczych, stanowiące ich integralną część, gromadzą księgozbiór oraz inne zasoby zgodnie z kierunkiem prowadzonych badań i potrzebami macierzystej jednostki. Ich celem jest dbałość o pozycję i użyteczność w środowisku, troska o rozwój stosowanych technologii informacyjnych, zasobność i dostępność zbiorów potrzebnych do efektywnej pracy naukowo-badawczej oraz kształcenia pracowników. W działalności bibliotek instytutowych, oprócz zasobności udostępnianych źródeł wiedzy, decydującą rolę odgrywa łatwość i szybkość dostępu do informacji. Ważne są dobrze skomponowany księgozbiór podręczny, wygodny dostęp do katalogów (zarówno kartkowych, jak i elektronicznych) oraz szybkość i jakość kopiowania materiałów bibliotecznych. Wszystko to wpływa na organizację fizycznej przestrzeni bibliotek instytutów badawczych i podlega ciągłym zmianom.

Instytut Technologii Drewna (ITD) powstał jako placówka resortowa na mocy *Ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej*¹. Został powołany z dniem 1 stycznia 1952 r. przez Ministra Leśnictwa². Od początku działalności instytutu w jego strukturach funkcjonuje także biblioteka, która gromadzi, opracowuje i dostarcza informacje o najnowszych osiągnięciach nauki i techniki z zakresu drzewnictwa. Działalność biblioteczna i informacyjna jest jednym z zadań statutowych instytutu, wynikających z jego wiodącej roli jako zaplecza naukowego branży

¹ *Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej*. Dz.U. 1951, nr 5, poz. 38.

² *Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 8 listopada 1951 r. w sprawie utworzenia Instytutu Technologii Drewna*. M.P. nr A-106, poz. 1559.

drzewnej w Polsce. Zakres tematyczny zbiorów obejmuje: badanie, właściwości i zastosowanie drewna, chemiczny przerób drewna, obróbkę mechaniczną drewna, konserwację drewna, produkcję wyrobów z drewna i materiałów drewnopochodnych, ekonomikę drzewnictwa i ochronę środowiska.

Zbiory Biblioteki ITD

W Bibliotece ITD od momentu powstania gromadzi się i opracowuje zbiory zwarte, ciągłe i specjalne, zakupione oraz otrzymane drogą wymiany i darów. Początkowo możliwości kupna wydawnictw z tzw. krajów kapitalistycznych były ograniczone, a jedynym sposobem zdobycia wiodących pozycji wydawanych w tych krajach była często wymiana międzybiblioteczna. W związku z tym Biblioteka ITD utrzymywała stałą współpracę ze 120 bibliotekami wyższych uczelni, instytutów i ośrodków naukowych w Europie, Azji, Ameryce oraz Australii i Oceanii. Po transformacji ustrojowej, umożliwiającej swobodny zakup książek, liczba instytucji, z którymi była utrzymywana wymiana, zmniejszyła się i obecnie współpraca ta dotyczy 30 bibliotek zagranicznych.

Dzięki tym działaniom Biblioteka ITD posiada największy w kraju zbiór książek z zakresu drzewnictwa, wynoszący ok. 27 tys. woluminów. Niemal 75% zasobów książkowych to literatura obcojęzyczna niemiecka, angielska, francuska czy japońska. Istotną część tego zbioru stanowią specjalistyczne słowniki, w tym opracowane i wydane przez instytut słowniki drzewne: angielsko-polski, niemiecko-polski, rosyjsko-polski wraz z indeksem terminów polskich.

Ważnym rodzajem zbiorów są normy, obejmujące polskie dokumenty z zakresu technologii drewna i meblarstwa PN-D, PN-F oraz normy europejskie i międzynarodowe stosowane w Polsce, takie jak: PN-EN, PN-EN ISO, PN-ISO. Niepublikowaną część zbiorów bibliotecznych stanowią sprawozdania z prac naukowo-badawczych instytutu. Do najpoczytniejszej grupy zbiorów gromadzonych przez bibliotekę należą czasopisma dostarczające stosunkowo szybkich i wyczerpujących informacji na temat aktualnego stanu wiedzy z zakresu drzewnictwa.

Wydawnictwa zagraniczne stanowią ok. 50% zgromadzonych czasopism. Pojawienie się źródeł elektronicznych, oferujących dostęp do pełnotekstowych wersji czasopism, nie zmieniło formy ich gromadzenia. Nadal są one dostępne w wersji drukowanej, gdyż tylko część czasopism z zakresu drzewnictwa jest wydawana w wersji elektronicznej. Światowe serwisy oferujące dostęp do wielu tysięcy czasopism z pełnymi tekstami nie rejestrują w swoich elektronicznych zasobach najważniejszych tytułów czasopism z branży drzewnej. Z szacunkowych danych dotyczących prenumeraty zagranicznych czasopism naukowych planowanej na rok 2017 wynika, że aż 25% wiodących tytułów z zakresu drzewnictwa nie ma pełnotekstowej wersji online. Niektórzy wydawcy oferują, wraz z formą drukowaną, bezpłatną wersję elektroniczną, z czego Biblioteka ITD korzysta od kilku lat. Dostęp do zasobów elektronicznych prenumerowanych czasopism w wersji drukowanej jest w wielu przypadkach limitowany przez wydawców. Użytkownicy biblioteki mogą korzystać z nich tylko na komputerach podłączonych do sieci instytutu. Tendencje do zwiększania

liczby źródeł elektronicznych z pełnymi tekstami pozwalają przypuszczać, że dziedzinowe biblioteki naukowe, takie jak Biblioteka ITD, niebawem uzyskają dostęp do wszystkich branżowych tytułów online.

Kolejnym krokiem w procesie udostępniania elektronicznych czasopism przez Bibliotekę ITD jest dostęp do Wirtualnej Biblioteki Nauki (WBN). Dzięki niemu od 2010 r. użytkownicy mogą bezpłatnie korzystać z najważniejszych światowych publikacji naukowych z wielu dziedzin, nierzadko stanowiących wsparcie w pracach badawczych, rozwojowych i wdrożeniowych.

Bazy danych

Na przełomie lat 80. i 90. XX w. pojawiły się w bibliotece pierwsze komputery, a wraz z nimi powstała potrzeba tworzenia serwisów przydatnych specjalistom w ich działalności zawodowej. W Bibliotece ITD opracowano bibliograficzno-dokumentacyjną bazę danych DREWINF, która zawiera bieżące i retrospektywne informacje o literaturze branżowej z zakresu drzewnictwa, meblarstwa i dziedzin pokrewnych oraz normy dotyczące zagadnień związanych z drewnem, jego przerobem i zastosowaniem. Baza umożliwia wyszukiwanie w sposób usystematyzowany publikacji na określony temat w wydawnictwach krajowych i zagranicznych. Wszystkie zarejestrowane w bazie dokumenty znajdują się w zbiorach Biblioteki Instytutu Technologii Drewna. Celem bazy jest:

- dostarczanie źródeł informacji o publikacjach w czasopismach, wydawnictwach zwartych, pracach naukowo-badawczych i normach z zakresu drzewnictwa,
- promocja dorobku myśli naukowej i technicznej dotyczącej technologii drewna i dziedzin związanych z drzewnictwem,
- wspomaganie wypożyczeń międzybibliotecznych.

Baza składa się z czterech części:

- DREWINF-CZAS – to najobszerniejsza część bazy, obejmująca ponad 15 tys. rekordów, rejestrująca zawartość czasopism z niemal ostatnich 30 lat. Podstawą do jej utworzenia były kartoteki kart dokumentacyjnych zawartości czasopism, które tworzono od połowy lat 70. ubiegłego stulecia, przy czym jej zautomatyzowana część istnieje od roku 1989. Jest największą w kraju bazą bibliograficzną, ewidencjonującą literaturę o tematyce drzewnej i meblarskiej. Zawiera informacje o artykułach publikowanych w krajowych i zagranicznych czasopismach branżowych wraz z krótką analizą treści.
- DREWINF-ZWAR – podstawą dokumentowania w tej bazie są wydawnictwa zwarte, znajdujące się w Bibliotece ITD, a rejestracji podlegają podstawowe dane bibliograficzne, rozszerzone o klasyfikację branżową oraz – w przypadku książek obcojęzycznych – o tłumaczenia tytułu.
- DREWINF-PRAC – baza ta obejmuje sprawozdania z prac naukowo-badawczych, zrealizowanych w Instytucie Technologii Drewna. Rejestracji podlegają podstawowe dane bibliograficzne, uzupełnione o streszczenia, słowa kluczowe w języku polskim i klasyfikację branżową.

- DREWINF-NORM – jest to baza zawierająca normy PN-D-, PN-F, PN-EN, PN-EN ISO i PN ISO, dotyczące zagadnień związanych z drewnem, jego przerobem i zastosowaniem. Rejestrowane są dane bibliograficzne uzupełnione o słowa kluczowe i klasyfikację branżową³.

Od początku działalności biblioteki przy katalogowaniu zbiorów bibliotecznych i systematyzowaniu zbiorów informacji o piśmiennictwie drzewnym posługiwano się własną branżową klasyfikacją drzewnictwa opartą na systemie Kollmanna⁴. W latach późniejszych klasyfikację rozbudowano i przystosowano do obecnego stanu wiedzy o drzewnictwie. W 1982 r. do praktycznej eksploatacji kart przeziernych opracowano *Tezaurus drzewnictwa*, który w 1987 r. również został rozbudowany i przystosowany do możliwości wyszukiwawczych bazy DREWINF⁵. Użytkownik bazy może więc wyszukiwać informacje:

- w części DREWINF-CZAS i DREWINF-PRAC poprzez słowa kluczowe i klasyfikację branżową drzewnictwa,
- w części DREWINF-NORM poprzez słowa kluczowe, klasyfikację branżową drzewnictwa i numery norm,
- w części DREWINF-ZWAR poprzez pola: nazwisko i imię autorów, tytuł, tłumaczenie tytułu w przypadku książek obcojęzycznych i klasyfikacja branżowa.

We wszystkich częściach możliwe jest także wyszukiwanie informacji poprzez zadawanie tzw. pytań swobodnych, odwołujących się do każdego pola rekordu. W ramach pobierania informacji możliwe jest zapisywanie oraz drukowanie jej rezultatów⁶.

Spośród wielu baz danych tworzonych w instytucie wśród czytelników dużym zainteresowaniem cieszy się oryginalna, popularno-naukowa baza *Vademecum* (użytkowe gatunki drewna), dostępna na stronie internetowej instytutu (www.itd.poznan.pl)⁷. Zawiera 40 najpopularniejszych użytkowych gatunków drewna występujących w Polsce i Europie wraz z ich nazwami handlowymi i regionalnymi, oznaczeniami botanicznymi, występowaniem, charakterystyką drzew i drewna, zastosowaniem i różnymi ciekawostkami, często wywodzącymi się z tradycji ludowych i przekazów historycznych. Opisy poszczególnych gatunków wzbogacono fotografiami i rysunkami.

Czasopismo naukowe

Ważne miejsce w zbiorach Biblioteki ITD zajmuje wydawane od momentu powstania instytutu czasopismo naukowe „Prace Instytutu Technologii Drewna”. Jest ono istotnym forum

³ TOMASZEWSKA, E., WAWRZYNKIEWICZ, Z., GAŁECKA, A. *Informacja naukowa w drzewnictwie w świetle automatyzacji technik informacyjnych*. Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 2012, r. 20, z. 3–4, s. 60–70. ISSN 1230-5529.

⁴ *Klasyfikacja piśmiennictwa drzewnego. Praca zbiorowa*. Poznań: Wydawnictwo Instytutu Technologii Drewna, 1969. Maszynopis.

⁵ *Tezaurus drzewnictwa. Praca zbiorowa*. Poznań: Wydawnictwo Instytutu Technologii Drewna, 1987. Maszynopis.

⁶ TOMASZEWSKA, E. Informacja naukowa w drzewnictwie, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania Internetu. W: Pietruch-Reizes, D., Babik, W. (red.). *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, 2008, s. 261–270. ISBN 8390456176.

⁷ Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 7.12.2016 r.

wymiany informacji o najnowszych dokonaniach i wynikach badań prowadzonych dla szeroko pojętej dziedziny drzewnictwa. Dzięki współpracy przedstawicieli środowiska naukowego i praktyki gospodarczej upowszechniany jest w nim dorobek myśli naukowej. Jednocześnie umacnia się pozycja czasopisma jako środka transferu wiedzy nie tylko w skali europejskiej, lecz także ogólnoswiatowej. W roku 2003 zmieniło ono tytuł na „Drewno. Prace naukowe. Doniesienia. Komunikaty”, zachowując ciągłość numeracji. Od roku 2008, w celu ochrony zbiorów i stopniowego otwierania nauki, czasopismo dostępne jest także w wersji elektronicznej, a od roku 2013 ma własną stronę internetową (www.drewno-wood.pl), przy czym każdy artykuł identyfikuje niepowtarzalny numer DOI.

Współpraca krajowa i międzynarodowa rozwijana jest również poprzez zasilanie zewnętrznych baz danych. Czasopismo „Drewno. Prace naukowe. Doniesienia. Komunikaty” indeksowane jest w bazach: BazTech, AGRO, CEJSH, SCOPUS, Science Citation Index Expanded (tzw. lista filadelfijska). Biblioteka ITD współpracowała z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Białymstoku, uczestnicząc w projekcie, którego celem było stworzenie elektronicznej bazy recenzowanych publikacji naukowych. W ramach projektu utworzono bazę zawierającą 8 tys. publikacji autorstwa naukowców z całej Polski, nazwaną e-Publikacje Nauki Polskiej (e-PNP). Za pośrednictwem wirtualnej platformy użytkownicy mają możliwość wyszukiwania publikacji z interesujących ich dziedzin, a następnie pozyskiwania ich w formie elektronicznej. Biblioteka zasila również Krajowy System Informacji o Pracach Badawczych „SYNABA”, przekazując dane o zakończonych pracach statutowych, doktorskich i projektach badawczych.

Wyzwania

Starając się sprostać nowym wyzwaniom, w bibliotece została przygotowana infrastruktura informatyczna poprzez rozbudowę sieci lokalnej oraz instalację sieciowych urządzeń aktywnych. Planuje się także utworzenie repozytorium instytucjonalnego, które miałyby gromadzić dokumenty podzielone na kolekcje (np. artykuły naukowe, materiały konferencyjne, czasopisma naukowe, postery, sprawozdania itd.). Przyszłością działań Biblioteki ITD, mających na celu realizację oczekiwań czytelników w zakresie cyfryzacji zbiorów, wyrażonych w przeprowadzonych w ostatnich latach badaniach, jest konwersja materiałów właściwych dla profilu biblioteki do wersji elektronicznej⁸.

Bibliografia:

1. *Klasyfikacja piśmiennictwa drzewnego. Praca zbiorowa.* Poznań: Wydawnictwo Instytutu Technologii Drewna, 1969. Maszynopis.
2. *Tezaurus drzewnictwa. Praca zbiorowa.* Poznań: Wydawnictwo Instytutu Technologii Drewna, 1987. Maszynopis.
3. TOMASZEWSKA, E., WAWRZYŃKIEWICZ, Z., GAŁECKA, A. *Informacja naukowa w drzewnictwie w świetle automatyzacji technik informacyjnych.* Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 2012, r. 20, z. 3-4, s. 60–70 . ISSN 1230-5529.

⁸ TOMASZEWSKA, E., WAWRZYŃKIEWICZ, Z., GAŁECKA, A. *Informacja naukowa w drzewnictwie w świetle automatyzacji technik informacyjnych.* Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 2012, R. 20, z. 3-4, s. 60-70, ISSN 1230-5529.

4. TOMASZEWSKA, E. Informacja naukowa w drzewnictwie, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania Internetu. W: Pietruch-Reizes, D., Babik, W. (red.). *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, 2008, s. 261–270. ISBN 8390456176.
5. *Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej*. Dz.U. 1951, nr 5, poz. 38.
6. *Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 8 listopada 1951 r. w sprawie utworzenia Instytutu Technologii Drewna*. M.P. nr A-106, poz. 1559.